

YTTRANDE
Dnr. S2020/06592
SIOS
kansli@sios.org
Socialdepartementet

Remissvar på utredningen Hållbar socialtjänst – En ny socialtjänstlag (SOU 2020:47)

Med anledning av den remiss som skickats ut på utredningen Hållbar socialtjänst – En ny socialtjänstlag (SOU 2020:47) har SIOS, Samarbetsorgan för etniska organisationer i Sverige valt att inkomma med ett yttrande.

SIOS har i detta yttrande valt att fokusera på de delar av remissen som berör SIOS fokusområde. De punkter som SIOS särskilt kommer beröra och anmärka på är följande:

- Kritik mot att det ekonomiska biståndet och att de ekonomiska konsekvenserna för det offentliga inte omfattas i utredningen.
- Välkomnande av att arbetet uppmanas att i högre utsträckning fokusera på det förebyggande arbetet men detta uppmanas inte med ökade resurser utan ordvalet byts mot förebyggande perspektiv.
- Kritik mot begreppet ”skälig” i användandet tillsammans med levnadsförhållande eller levnadsnivå.
- SIOS ställer sig frågande till huruvida individens integritet kommer bli hotad i och med det nya inhämtandet av personuppgifter eller inte och om individen kommer informeras om att det görs och varför.
- SIOS påpekar risken för att äldre som ges insatser utan behovsprövning, så som till exempel hemtjänst skulle kunna riskera att inte få den typ av hjälp som de är i behov av, detta särskilt då insatserna endast medger skäliga levnadsförhållanden och detta riskerar ses som en minimumnivå.

Dessa punkter kommer att bemötas och reageras på och därefter följer en rad generella synpunkter på utredningen som sådan följt av en slutsats.

Ekonomiska konsekvenser

SIOS ställer sig kritisk till att det ekonomiska biståndet och de ekonomiska konsekvenserna för det offentliga inte varit en del av utredningen och ställer sig frågande till om det går att göra sig en helhetsbild utan att på riktigt ta sig an de ekonomiska aspekterna.

Huvudproblemet för utredningen är hur det införs förändringar som kostar pengar utan att det kostar pengar? Utredningens lösning är att lämna fyra större förslag som tillsammans utgör grunden för att ro uppdraget i hamn.

– Förebyggande perspektiv i vilken ingår lätt tillgänglig.

YTTRANDE
Dnr. S2020/06592
SIOS
kansli@sios.org
Socialdepartementet

- Övergripande planering i vilken ingår samhällsplanering och planering av insatser.
- En kunskapsbaserad socialtjänst i vilken ingår vetenskap och beprövad erfarenhet, systematisk uppföljning och nationell statistik.
- Insatser utan föregående individuell behovsprövning.

Deras tankegångar är att socialtjänsten ska präglas av ett förebyggande perspektiv där resurser sätts in tidigt så att missförhållanden ska åtgärdas med relativt ”billiga” medel. För att ”locka” enskilda att anmäla sig till olika program och åtgärder är tanken den, att anmäla sig eller att ta kontakt ska bli lätt, utan större byråkratiska hinder.

Den andra åtgärden är övergripande planering i vilken ingår samhällsplanering och planering av insatser. Åtgärden är viktig, eftersom den sätts in tidigt och pågår när nya bostadsområden planeras, så att sociala problem kan förebyggas.

Den tredje insatsen är en kunskapsbaserad socialtjänst och statistik. Utredningen redovisar att det kostar till en början, men att det i längden sparas i pengar, eftersom de insatser som används ger resultat. Statistiken som byggs upp förutsätts att på ett någorlunda sätt speglar verkligheten och vara användbar i arbetet så väl som i planeringen. Det blir mer effektivt, dvs. mindre kostnader i längden.

Den fjärde insatsen är inte någon ny insats. I utredningen redogörs det för olika försök som pågått runt om i landet med varierande resultat. Men om den fungerar sparas det mycket pengar.

Det framhävs i utredningen att förslagen inte är ambitionsökningar eller utökade uppgifter för det offentliga. Det finns därmed inte heller utökade kostnader för det arbetet som föreslås. Samtidigt går det att förmoda att flera av förslagen, till exempel det förebyggande perspektivet, därmed inte heller kommer leda till så stor förändring mot dagens situation. Detta då det redan finns i deras uppdrag och av utredningen konstateras inte vara någon ambitionshöjning. Socialtjänsten har många viktiga och konkurrerande uppdrag och ett behov av att prioritera de begränsade resurserna de har. Detta torde vara anledningen till att det förebyggande perspektivet kommer i skymundan. Utredningen har, så som brukligt, ändå gjort kostnadsanalyser för de förslag som läggs fram och på det stora hela beskrivit att det inte leder till stora ekonomiska förändringar över tid. Men det upplevs som att utredaren, på grund av att de inte fick komma fram till ökade kostnader, därför ansträngde sig för att förklara hur förslagen inte skulle ha ekonomiska konsekvenser. Men om direktivet var ett annat skulle samma förslag säkerligen kunna kosta, och det skulle därtill framstå som mer trovärdigt, genomförbart och hållbart.

Det förvånar oss att denna utredning är beställd då den är så omfattande men därtill inte kan medge några reella förändringar i ekonomin. Det framstår inte för oss som ett särskilt prioriterat uppdrag till förslag för förändring. Flera av de problemområden som behandlas i

YTTRANDE
Dnr. S2020/06592
SIOS
kansli@sios.org
Socialdepartementet

utredningen hänvisas till uppgörelser mellan Sveriges kommuner och regioner och regeringen. Vad gäller andra frågor så uppmanar utredningen till vidare utredning. Det kan mycket väl ha koppling till att just de frågorna skulle ha ekonomiska konsekvenser och då denna utredning inte får behandla detta så blir också flera frågor skjutna på framtiden.

Utredningen försöker framhålla att det förebyggande perspektivet ska användas inom socialtjänsten och menar att genom att de kallar det just förebyggande perspektiv och inte förebyggande arbete så ålägger de inte kommunerna en utökning av arbetet. När det kommer till insatser utan behovsprövning menar utredningen att detta inte är en ambitionshöjning utan att detta ska ses som en ny befogenhet för kommunen, en möjlighet att ge insatser utan att först behovspröva. Men de menar att detta inte är en skyldighet att tillhandahålla till den enskilde. Det visar på hur ojämlika styrkeförhållandena är mellan kommun och enskild.

Förebyggande perspektiv

SIOS välkomnar ett utökat förebyggande perspektiv och arbete. Men inser samtidigt att om kommunerna skulle ha haft råd att arbeta mer förebyggande så torde de redan ha inlett detta arbete, då det även i nuvarande lag är inskrivet om vikten av att arbeta förebyggande. Utredningen försöker nu poängtera vikten av att arbeta förebyggande genom att ingående beskriva fördelarna. Men i slutändan kan de inte annat än begränsa sin formulering till att kommunerna ska ha ett förebyggande perspektiv. Att förmå arbeta förebyggande i den utsträckning som utredningen beskriver torde vara en stor omställning för kommunerna. Hur välbehövlig denna omställning än är så är det en stor förändring som antagligen är kostsam. Utredning berör detta och menar att det är kostnader som kommer tjäna in sig på sikt när resultatet av det förebyggande arbetet visar sig. Hur väl SIOS än håller med utredningen i detta så är det för kommunerna säkerligen en klen tröst då de har sina bestämda ekonomiska ramar att förhålla sig till. Även om det är bra att kommunerna kan ta del av utredningens kostnadsanalys för denna omställning där det också går att inspireras och att inse att denna omställning är görbar, så uppfattar SIOS det som att det stora antalet kommuner antagligen skulle behöva lite mer ekonomiskt incitament för att ge sig på denna omställning.

Skäliga levnadsförhållanden

SIOS är kritiska mot begreppet ”skälig” i användandet tillsammans med levnadsförhållanden och levnadsnivå. Utredningen anser att det borde vara goda levnadsförhållanden som avses då det är mest ändamålsenligt och vägledande för att tillmötesgå och förtydliga lagens intentioner vad gäller bistånd för livsföring. Det här håller SIOS med om till fullo. Men med hänsyn till direktiven så kan inte en sådan ändring föreslås i utredningen. ”Goda” kan tolkas av kommunerna som en högre nivå än skäligt (som betyder rimligt, rättvist, befogat) och det kan leda till att det blir kostnadsdrivande. Därför föreslår utredningen användandet av begreppet skäliga levnadsförhållanden. SIOS ställer sig positiv till ändrandet av levnadsnivå till levnadsförhållanden och håller med utredningen i sin motivering att det skiftar fokus till individen och dennes behov snarare än att uppehålla sig vid en generell nivå som antyder mätbarhet. Men SIOS menar att det skulle vara mer lämpligt att omnämna det som goda levnadsförhållanden än att låta begreppet skälig, som är så svårdefinierat, vara kvar. Det

YTTRANDE
Dnr. S2020/06592
SIOS
kansli@sios.org
Socialdepartementet

SIOS
etniska organisationer tillsammans

riskerar att leda till att kommunerna lägger nivån för deras erbjudande för lågt och att ”skälig” blir både en minimumnivå och ett tak för ersättningen.

Den enskildes integritet

SIOS ställer sig frågande till huruvida individens integritet kommer bli hotad i och med den nya uppföljningen av personuppgifter, och om individen kommer få ge sitt medgivande innan dessa personuppgifter sparas. Vi förstår behovet av att ha en bättre systematisk uppföljning och statistik över arbetet som bedrivs men ser risken för att personer i mindre utsträckning kommer söka sig till denna typ av insatser då det kan upplevas som ett känsligt område där en inte vill känna sig övervakad, eller bli registrerad. Samtidigt är detta område också inte sällan förknippat med stigma som redan i sig försvårar för många att söka sig till socialtjänsten. Torde det inte finnas en annan möjlighet att få ut nytta av arbetet utan att det går att koppla till en individ frågar vi oss.

Utredningen menar att det finns en tänkbar risk att känsliga personuppgifter kan röjas i strid med sekretessbestämmelserna vilket skulle kunna vara en identitetskränkning för den enskilde. Detta om till exempel en obehörig person av misstag får tillgång till uppgifterna och orsakar skada. Hos vissa individer skulle detta leda till en olust som möjligtvis skulle hindra från att söka hjälp, erinrar SIOS. För att förhindra spridning av personuppgifter har Socialstyrelsen rigorösa säkerhetsrutiner vid insamling och fortsatt behandling av personuppgifterna. Utredningen kommer fram till att denna risk inte helt undanröjs men att problemet till stor del mildras. Det har heller aldrig tidigare inträffat att en sådan uppgift har röjts vill utredningen poängtera. Det finns en begränsning i vilka personuppgifter som får sparas och dessa är, den registrerades personnummer eller samordningsnummer, kön, folkbokföringsort, födelseort, insats, mål (måluppfyllelse och aktiviteter), orsak eller behov, anmälan, ansökan eller information på annat sätt, resultat av insats, vårdnadshavare inom familje- och individomsorg och närstående inom missbruks- och beroendevård. Sparandet av dessa uppgifter är främst i syfte att skapa statistik men kan också användas för forskning, menar utredningen.

Det är viktigt att det är klargjort vad som gäller när det kommer till vilka uppgifter som får registreras, hur de kan komma att samköras och hur sekretess och regelsystemet runt utelämnande av dessa uppgifter ser ut. Vi förutsätter att de enskilda informeras om att detta görs.

Insatser utan behovsprövning

Med förslaget om insatser utan behovsprövning får Socialnämnden en befogenhet att kunna tillhandahålla insatser utan behovsprövning. Det gör att socialnämnden kan välja om de vill använda denna befogenhet eller inte. Bestämmelsen förpliktigar inte, och kommunens skyldigheter är på så vis inte heller mer omfattande än idag. Socialnämnden bestämmer vilka insatser som ska tillhandahållas och vilka målgrupper som insatserna ska riktas till. Men i motsats till detta har den enskilde ingen rätt att kräva en viss insats. Det är en befogenhet för kommunen, och inte en skyldighet, att erbjuda insatser utan behovsprövning. SIOS påpekar

YTTRANDE
Dnr. S2020/06592
SIOS
kansli@sios.org
Socialdepartementet

riskan för att äldre som ges insatser utan behovsprövning, så som till exempel hemtjänst inte kommer att få den typ av insats som de är i behov av utan bara ett slags lägsta erbjudande. I samband med detta riskerar begreppet skäliga levnadsförhållanden också driva ner standarden för vad som erbjuds de äldre och att det blir kommunens budget som styr och inte individens behov. SIOS erinrar om vad som framförts i det särskilda yttrandet i utredningen, gällande det samma.¹ Vi förstår motiveringen att vissa äldre kan känna sig obekväma med och ifrågasatta i och med en behovsprövning och därför tänkbart dra sig för att ansöka, varför ett mer generellt erbjudande kan vara lättare att ta till sig. Samtidigt är det viktigt att varje individ ses och att insatserna anpassas så att de möter varje persons egna behov och att insatserna anpassas utifrån individen. Här är också olika språkkompetenser viktiga för att nå ut till de äldre. Det är också angeläget att ha en verksamhet präglad av mångfald och att kunna erbjuda de äldre med annan etnisk bakgrund än svensk, insatser som möter deras behov.

Slutsats

Det går att fråga sig om detta nya förslag till Socialtjänstlag verkligen svara upp mot de förväntningar som finns på den. Möter den de utmaningar som finns och råder den bot på problemen med den nuvarande socialtjänstlagen? Vissa har påkallat att det inte är tillräckligt stor förbättring av lagen, utan att det främst är en ompaketering av i stort sett samma sak. SIOS välkomnar vissa av delarna av den nya lagen som på ett tydligare sätt formulerar behovet av ett visst arbete eller ambitionsökningar i det arbetet som bedrivs och som är viktiga för samhället så väl som den enskilde. Det rör bland annat det förtydligade barnperspektivet, ansatsen att förmå mera förebyggande arbete, arbetet utifrån en kunskapsbaserad socialtjänst, kravet på god kvalitet och bemötande och att arbeta med jämställdhet som ett mål. Därför ställer vi oss positiva till förslaget. Men vi vill samtidigt påminna om de delar av utredningen till den nya lagen som vi ställer oss kritiska till. Det bygger till stor del på att vi inte ser att det är just hållbart och genomförbart att lägga fram ett förslag till arbete utan att det får ekonomiska konsekvenserna eller förändrar ambitionsnivåerna. Flera av de förändringar som utredningen vill uppnå riskerar att inte kunna genomföras eller att bli tomma ord då de inte är finansierade. Det framstår för oss som att det inte finnas en verklig intention till förändring.

De äldre skulle verkligen efter denna tid av Coronapandemi och med detta nu ständigt överhängande hotet behöva få lite mera stöd från den lagstiftning som reglerar systemet runt deras livssituation. Coronaspridningen inom äldreomsorgen är under all kritik, så som den farit fram och dödstaten bland de äldre på äldreboenden så väl som med hemtjänst är skrämmande. Staten måste ta sitt ansvar i detta och då har lagstiftningen som reglerar situationen för de äldre också en betydelse. Kanske behöver staten gå in och göra lite mer än att reglera en lag, men det är i alla fall en början för att förbättra levnadsvillkoren som de äldre har idag. Vad vi i hela samhället tvingats att inse vad utsatta och otrygga de äldre är i den miljö där de ska vara som mest säkra och skyddade.

¹ Slutbetänkande av utredningen Framtidens socialtjänst (2020) *Hållbar socialtjänst: En ny socialtjänstlag* (SOU 2020:47), Stockholm: Socialdepartementet, s. 1226-1232.

YTTRANDE
Dnr. S2020/06592
SIOS
kansli@sios.org
Socialdepartementet

På det stora hela vill SIOS varna för att det tyvärr kommer bli vissa delar av lagen som på ett godtyckligt sätt kan tolkas olika ute i kommunerna. Detta beror dels på olikheterna mellan de olika kommunerna, men främst på de olika resurserna som kommunerna har och hur de prioriterar sina resurser.

Att inte utredningen får komma med förslag som är kostnadsdrivande eller ambitionshöjande är en begränsande faktor och utredningen tycks ha gjort sitt bästa för att kringgå detta genom att motivera de förändringar som föreslås på diverse olika sätt, hellre än just som kostnadsdrivande och ambitionshöjande. Men frågan som går att ställa sig är vilka förbättringar av lagen som skulle ligga på bordet om utredningen fick fria händer att föreslå vad som faktiskt behövs.

För SIOS styrelse,

Amadeu Batel
SIOS Ordförande